

Talousarvio 2025

Itä-Uudenmaan hyvinvointialue

Max Lönnqvist

Hyvinvointialuejohtaja

Talousarviosta yleisesti

Vuoden 2025 talousarviossa hyvinvointialueet saavat ensimmäistä kertaa realistisen pohjan talousarvionsa valmistelemiseen. Tämä johtuu rahoituslain 10 § mukaisesta jälkikäteistarkistuksesta, joka nostaa hyvinvointialueiden rahoitusta yhteensä 1,4 miljardia euroa. Vuoden 2025 hyvinvointialuetalous tulee todennäköisesti kääntymään kokonaisuudessaan ylijäämäiseksi, mikä tulee myös näkymään positiivisempänä mediaympäristönä hyvinvointialueille, kun raha pääosin riittää peruspalveluiden järjestämiseen.

Hyvinvointialueille on kuitenkin yksittäistä talousarviovuotta tärkeämpää rahoituslain kehikko pidemmällä aikavälillä. Kun alijäämien kattamisvelvoitteesta vuoden 2026 loppuun mennessä ei jousteta, on hyvinvointialueiden jatkettava merkittäviä menosopeutuksia myös taloudellisesti ylijäämäisenä vuonna 2025. Ja vaikka rahoituksen jälkikäteistarkistus nostaakin rahoituksen hyvinvointialueille *riittäväksi* vuoden 2025 palveluihin, ei se pelkästään auta vuosina 2023 – 2024 kertyvien alijäämien kattamiseen. Mikäli alijäämät halutaan kattaa näin nopealla aikataululla, tarkoittaa se väistämättä hyvin merkittäviä leikkauksia palvelutoimintaan, joita ei tosiasiallisesti ole mahdollisia toteuttaa suurimmalla osalla alueista.

Itä-Uudenmaan hyvinvointialue tavoittelee vuodelle 2025 noin 7 miljoonan euron ylijäämää talousarvioonsa sillä oletuksella, että merkittävät säästöpäätökset toteutuvat. Alkuperäinen tavoite vv. 2024-2026 taloussuunnitelmassa oli noin 22M€ ylijäämä mutta sen toteuttaminen on epärealistista. Edellä mainittu seitsemän miljoonan ylijäämä tarkoittaa hyvinvointialueemme osalta tuloksen parantamista reilulla 50 miljoonalla eurolla vuodesta 2024 vuoteen 2025. Jälkikäteistarkistusta vuodelle 2025 Itä-Uudenmaan hyvinvointialue on saamassa vajaat 35 miljoonaa euroa. Sopeutustoimien osalta tavoite on haastava, kun samalla erikoissairaanhoidon alijäämien kattaminen tuo merkittävän lisäpaineen perusterveydenhuollon kulukarsintaan. Jotta Itä-Uudenmaan hyvinvointialueen olisi mahdollista kattaa alijäämänsä vuoden 2026 loppuun mennessä, tulisi ylijäämää kertyä vuonna 2025 reilut 20 miljoonaa euroa, eikä erikoissairaanhoidon osalta alijäämää saisi syntyä vuodesta 2024 eteenpäin. Tuloksen tulisi siis parantua yhteensä lähemmäs 65 miljoonaa euroa vuodesta 2024 vuoteen 2025, mikä ei ole mahdollista rikkomatta sote-sisältölakeja ja lopulta myös perusoikeuksia.

Edellinen esimerkki kuvaa pidemmän aikavälin rahoituskehikon niukkuutta ja sitä erittäin tiukkaa taloudellista tilannetta, jossa hyvinvointialueet tulevat olemaan, vaikka valtion rahoitus vuodelle 2025 paraneekin merkittävästi. Hyvinvointialueita rasittaa vuosina 2023 ja 2024 tehdyt alijäämät, sekä näiden lisäksi ylimääräinen paine siitä, että hyvinvointialueindeksi on ollut molempina em. vuosina ollut selvästi hyvinvointialueiden kustannustason nousua pienempi (yhteisvaikutuksena noin 5 %), mikä lisää itsessään sopeutuksen haastavuutta.

Hyvinvointialueiden rahoituksen perusteista vuodelle 2025

Hyvinvointialueiden rahoituksen taustalla oleva malli on lähtökohtaisesti hyvä ja looginen. Malli lisää rahoitusta niille alueille, jotka kasvavat ja joiden palvelutarve kasvaa ja toisaalta tarvittaessa jopa vähentää rahoitusta niiltä alueilta, joiden väestö supistuu voimakkaasti. Malli kuitenkin kaipaakaan edelleen työstöä, jotta se jakaisi hyvinvointialueiden niukan rahoituksen mahdollisimman oikeudenmukaisesti.

Tällä hetkellä mallin suurin kehittämistarve kohdistuu sosiaalihuollon rahoitukseen, joka jaetaan käytännössä diagnoosipohjaisen mallin avulla. On täysin selvää, että terveydenhuollossa ja erikoissairaanhoidossa kirjatut diagnoosit eivät voi kuvata tosiasiallista sosiaalihuollon palvelutarvetta. Aivan erityisesti tämä tulee ilmi kaikkein kalleimpien palveluiden, kuten lastensuojelun sekä esimerkiksi asunnottomuuden ehkäisyn osalta. Nykyinen sosiaalihuollon palvelutarvekerroin ei huomioi näiden palveluiden tarvetta eikä näiden palveluiden piirissä olevia ihmisiä millään tavalla.

Oikeudenmukaisempi malli perustuisi entistä enemmän alueen väestömäärään, joka on kaikista rahoituksen taustalla olevista mittareista objektiivisin. Nykyisessä mallissa kasvavan hyvinvointialueen rahoitus kasvaa hitaammin kuin sen aito palvelutarve. Tämä johtuu siitä, että vaikka väestömäärän muutos sinänsä näkyy rahoituksessa vain yhden vuoden viiveellä, tarkastellaan palvelutarvetta noin kolme vuotta vanhojen diagnoositietojen pohjalta. Esimerkiksi Itä-Uudenmaan hyvinvointialueen väestö kasvaa noin 0,5 % vuosivauhdilla ja kolmen vuoden ero tarkastelussa tarkoittaa noin 1,5 % virhettä palvelutarvetta arvioitaessa. Lisäksi tulee huomioida, että Itä-Uudenmaan kunnissa väestönkasvu painottuu yli 75-vuotiaiden väestöryhmään.

Rahoituksessa tapahtuvista muutoksista

Muista hyvinvointialueiden rahoitukseen vaikuttavista eristä merkittävän riskin realistiselle talousarviolle aiheuttaa edelleen hyvinvointialueindeksin (vuodelle 2025 3 %) ja toteutuvan kustannustason, erityisesti palkkaratkaisujen, välille muodostuva ero. On luonnollista, että valtiovarainministeriön on syytä varoa ennustamasta liian korkeaa indeksiä hyvinvointialueiden rahoitusta kasvattamaan. Pitkällä tähtäimellä on kuitenkin kestävämpiä, jos tämä indeksi muodostuu ylimääräiseksi sopeutuselementiksi hyvinvointialueille.

Hyvinvointialueindeksin lisäksi myös hyvinvointialueiden tehtävämuutokset vaikuttavat lasketun siten, että hyvinvointialueille kohdistuvia positiivisia taloudellisia vaikutuksia (esimerkiksi asiakasmaksujen korotukset) on yliarvioitu ja negatiivisia taloudellisia vaikutuksia (esimerkiksi vammaispalvelulain uudistus) on aliarvioitu. Hyvinvointialueilla ei ole tällä hetkellä näkymää siihen, miten näitä taloudellisten vaikutusten arviointeja on tehty. Myös tässä on kriittistä, ettei tehtävämuutoksista tule muodostumaan ylimääräistä sopeutuselementtiä hyvinvointialuetalouteen.

Lopuksi

Talousarviovuoden rahoitus hyvinvointialueille 2025 näyttää riittävän yksittäisen vuoden palveluihin. Mutta kun huomioidaan hyvinvointialueiden pidemmän aikavälin kehikko sekä

alijäämien kattamisvelvollisuus ja sen vaatimat toimenpiteet, rahoitus ei tosiasiassa tule riittämään niihin palveluihin, joita on aiemmin järjestetty. Hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne tulee säilymään tiukkana eikä ole suunnitelmissa tätä helpottaa. Nyt tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että hyvinvointialueille annetaan työkaluja, jotka mahdollistavat talouden sopeuttamisen. Tämä tarkoittaa käytännössä joko valtion ohjauksen roolin vahvistamista palvelutason (palvelulupauksen) määrittelyssä, tai vaihtoehtoisesti tulee purkaa merkittävästi hyvinvointialuetta ohjaavia normeja – tai ihanteellisesti tehdä näitä molempia. Olisi äärimmäisen tärkeää, että hyvinvointialueille asetettavat odotukset palvelutasosta ja talouden sopeuttamisesta olisivat mahdollisimman realistisia ja yhteensopivia.